

Kongregácia pre katolícku výchovu

(a študijné inštitúty)

AKO MUŽA A ŽENU ICH STVORIL

NA CESTU DIALÓGU

OHLADOM OTÁZKY GENDER TEÓRIE VO VÝCHOVE

ÚVOD

1. Čoraz viac sa rozširuje názor, že čelíme niečomu, čo by sa dalo nazvať *výchovnou krízou*, zvlášť v oblasti citovej a sexuálnej výchovy. V mnohých prípadoch sa totiž pripravujú a navrhujú také výchovné postupy, ktoré „odovzdávajú zdanlivo neutrálny koncept osoby a života, no v skutočnosti odrážajú antropológiu, ktorá protirečí viere a správne mu zmýšľaniu“.¹ Antropologická dezorientácia, ktorá vo veľkej miere charakterizuje kultúrne ovzdušie našej doby a ktorá má tendenciu zmazať rozdiely medzi mužom a ženou, považované iba za dôsledky historicko-kultúrnych podmienok, bezpochyby prispela k deštrukcii rodiny.

2. V tejto situácii stojí *výchovné poslanie* pred výzvou, ktorá „vyplýva z rozličných foriem ideológie, všeobecne nazývanej *gender*, ktorá „neguje rozdielnosť a prirodzenú reciprocitu muža a ženy. Projektuje spoločnosť bez pohlavných rozdielov a vyprázdňuje antropologický základ rodiny. Táto ideológia zavádza výchovné projekty a legislatívne smernice, ktoré podporujú osobnú identitu a citovú intimitu radikálne odčlenenú od biologickej diverzity medzi mužom a ženou. Ľudská identita je ponechaná na individualistickú voľbu, ktorú možno časom zmeniť.“²

---

¹BENEDIKT XVI.: *Príhovor k členom diplomatického zboru akreditovaného pri Svätej stolici*, 10. januára 2011.

²FRANTIŠEK: apoštolská posynodálna exhortácia *Amoris laetitia*, 19. marca 2016, 56.

3. Zdá sa jasné, že túto otázku nemožno izolovať od širšieho horizontu výchovy k láske,³ ktorá má ponúkať – ako upozornil Druhý vatikánsky koncil – „pozitívnu a rozvážnu sexuálnu výchovu“ v rámci neodcudziteľného práva všetkých na výchovu, ktorá má „zodpovedať svojmu cieľu a prispôbiť sa rozdielnosti pováh, pohlavia i jednotlivých národných kultúr a tradícií. Zároveň má mať porozumenie pre bratské nažívanie s ostatnými národmi a viesť ku skutočnej jednote a k pravému pokoji na zemi.“⁴ Kongregácia pre katolícku výchovu už ponúkla ohľadom tejto témy niekoľko usmernení v dokumente: *O ľudskej láske. Výchovné smernice – náčrt sexuálnej výchovy*.⁵

4. Kresťanská antropológia vidí v pohlavnosti základnú zložku osobnosti, spôsob jej bytia, prejavovania sa, komunikovania s druhými, cítenia, vyjadrovania a prežívania ľudskej lásky. Z tohto dôvodu predstavuje pohlavnosť integrálnu súčasť rozvoja osobnosti a jej výchovného procesu. „Od pohlavia sa totiž odvíjajú základné charakteristiky ľudskej osoby, ktoré v biologickej, psychologickej a duchovnej rovine z nej robia muža alebo ženu, a tým veľmi podmieňujú jej postupné dozrievanie a jej začlenenie do spoločnosti“.⁶ V procese rastu „táto rozdielnosť, spojená s komplementaritou dvoch pohlaví, úplne zodpovedá Božiemu plánu, podľa povolania, ku ktorému je každý pozvaný“.⁷ Preto „citovo-sexuálna výchova musí zohľadňovať celú osobu a vyžaduje si integráciu biologických, psycho-afektívnych, sociálnych a duchovných prvkov“.⁸

5. Kongregácia pre katolícku výchovu chce v rámci svojich kompetencií ponúknuť niekoľko úvah, ktoré môžu usmerniť a podporiť tých, čo sa zapájajú do výchovy nových generácií, aby mohli metodicky čeliť dnes najviac diskutovaným otázkam ohľadom ľudskej sexuality, vo svetle povolania k láske, ku ktorej je každý človek pozvaný.⁹ Metodológia, ktorú chceme predstaviť, sa riadi tromi princípmi, ktoré najlepšie zodpovedajú tak individuálnym, ako aj komunitným potrebám: *počúvať, uvažovať a navrhovať*. Pozorné vypočutie si potrieb druhého

³ Porov. JÁN PAVOL II.: apoštolská posynodálna exhortácia *Familiaris consortio*, 22. november 1981, 6; porov. JÁN PAVOL II.: list rodinám *Gratissimam sane*, 2. február 1994, 16; porov. JÁN PAVOL II.: „Pedagogika tela, morálny poriadok, citové prejavy“, generálna audiencia 8. apríla 1981, *Insegnamenti*, IV/1 (1981), s. 903–908.

⁴ DRUHÝ VATIKÁNSKY KONCIL: deklarácia o kresťanskej výchove *Gravissimum educationis*, 28. október 1965, 1.

⁵ KONGREGÁCIA PRE KATOLÍCKU VÝCHOVU: *O ľudskej láske. Výchovné smernice – náčrt sexuálnej výchovy* 1. november 1983. Slovenský preklad na <https://www.kbs.sk/obsah/sekcia/h/dokumenty-a-vyhlasenia/p/dokumenty-vatikanskych-uradov/c/vychovne-smernice-nactr-sexualnej-vychovy> (25. 7. 2019)

⁶ KONGREGÁCIA PRE NÁUKU VIERY: *Persona humana*. Niektoré otázky zo sexuálnej etiky, 29. december 1975, 1.

⁷ KONGREGÁCIA PRE KATOLÍCKU VÝCHOVU: *O ľudskej láske*, 4.

⁸ KONGREGÁCIA PRE KATOLÍCKU VÝCHOVU: *O ľudskej láske*, 35.

⁹ Porov. KONGREGÁCIA PRE KATOLÍCKU VÝCHOVU: *O ľudskej láske*, 21–47, kde je objasnené kresťanské chápanie sexuality.

a zároveň pochopenie rôznych okolností môže viesť k prijatiu súboru racionálnych prvkov v istom argumente a môže byť prípravou na katolícku výchovu, založenú na viere, ktorá „staví všetko do nového svetla a odhaľuje Boží úmysel o celkovom povolaní človeka“.¹⁰

6. Ak chceme nastúpiť na cestu dialógu ohľadne otázky *gender* vo výchove, je nevyhnutné mať na pamäti rozdiel medzi *gender* ideológiou na jednej strane a rôznymi výskumami týkajúcimi sa rodovej problematiky, ktoré sa realizujú v rámci vied o človeku. Pokým *gender* ideológia má za cieľ, ako konštatuje pápež František, „odpovedať na isté, niekedy pochopiteľné túžby“, zároveň sa usiluje „presadiť ako jediné myslenie, ktoré determinuje aj výchovu detí“,¹¹ a teda bráni dialógu. Na druhej strane tzv. rodové štúdiá sa usilujú získať hlbšie poznanie spôsobov, akými sa v rôznych kultúrach prežíva pohlavná odlišnosť medzi mužom a ženou. Preto práve vo vzťahu k týmto výskumom by sme mali byť otvorení a počúvať, uvažovať a navrhovať.

7. Kongregácia pre katolícku výchovu venuje tento text tým, ktorým leží na srdci výchova a ktorí sa stretávajú s otázkou *gender*. Je určený výchovným spoločenstvám na katolíckych školách i všetkým tým, ktorí sa inšpirujú kresťanským pohľadom na život, no pôsobia na iných typoch škôl. Môžu ho využiť aj rodičia, študenti, riaditelia a personál škôl, ako aj biskupi, kňazi, rehoľníci a rehoľníčky, cirkevné hnutia, združenia veriacich a iné organizácie venujúce sa výchove.

POČÚVAŤ

Stručné dejiny

8. Prvotný postoj toho, kto chce začať *dialóg*, je *počúvanie*. Ide predovšetkým o to, pozorne počúvať a pochopiť, čo sa udialo v posledných desaťročiach. 20. storočie prinieslo nové antropologické teórie a s nimi sa objavujú prvé *gender* teórie. Tieto sú na jednej strane založené na čisto sociologickom chápaní rozdielu medzi pohlaviami a na druhej strane silne zdôrazňujú individuálnu slobodu. Totiž zhruba v polovici minulého storočia vzniká séria štúdií, ktoré zdôrazňujú vonkajšie podmieňovanie, vrátane jeho vplyvu na určovanie osobnosti. Ak sa závery týchto štúdií aplikujú na ľudskú pohlavnosť, často sa snažia ukázať,

¹⁰ DRUHÝ Vatikánsky koncil: pastoračná konštitúcia o Cirkvi v súčasnom svete *Gaudium et spes*, 7. decembra 1965, 11.

¹¹ FRANTIŠEK: apoštolská exhortácia *Amoris laetitia*, 56.

že pohlavná identita závisí viac od sociálnej konštrukcie, než od prirodzených či biologických daností.

9. Tieto prístupy ústia do popierania existencie akejkoľvek pôvodnej danosti, ktorá by nás predchádzala a zároveň utvárala našu osobnú identitu, predstavujúc nevyhnutný základ každého nášho konania. Podľa týchto teórií jediné, čo má v medziľudských vzťahoch význam, je cit medzi jednotlivcami, bez ohľadu na pohlavnú odlišnosť alebo prokreáciu, ktoré sa považujú za irelevantné na vytvorenie rodiny. Od inštitucionálneho modelu rodiny – ktorého štruktúra a ciele nezávisia od individuálnych, subjektívnych preferencií manželov – sa prechádza k čisto zmluvnému a voluntaristickému chápaniu rodiny.

10. V priebehu času *gender* ideológia rozšírila svoje pole pôsobnosti. Na začiatku deväťdesiatych rokov minulého storočia sa pozornosť sústredila na možnosti jednotlivcov slobodne si určovať svoje sexuálne sklony bez ohľadu na reciprocitu a komplementaritu vzťahu muž – žena a tiež na prokreatívny cieľ sexuality. V ďalšom sa dospelo dokonca k teóriám o radikálnom oddelení rodu (*gender*) od pohlavia (*sex*), s prednosťou prvého pred druhým. To sa chápe ako dôležitá etapa v evolúcii ľudstva, v ktorej sa „projektuje spoločnosť bez pohlavných rozdielov“.¹²

11. V tomto *kultúrnom kontexte* je jasné, že pohlavie a rod (*gender*) už viac nie sú synonymá a teda navzájom zameniteľné pojmy, keďže opisujú dve rozdielne reality. Pohlavie definuje príslušnosť k jednej z biologických kategórií, ktoré vyplývajú z pôvodnej diády žena – muž. Rod je na rozdiel od toho spôsob, akým sa v jednotlivých kultúrach prežíva rozdiel medzi dvoma pohlaviami. Problém nespočíva v samotnom rozlíšení medzi týmito termínmi, ktoré môžu byť interpretované správne, ale v *oddelení pohlavia od rodu*. Dôsledkom tohto oddelenia je rozlišovanie rôznych „sexuálnych orientácií“, ktoré už nie sú definované na základe pohlavného rozdielu medzi mužom a ženou, ale môžu nadobúdať iné formy, určované výlučne radikálne slobodným jednotlivcom. Okrem toho samotný koncept *gender* začína byť chápaný ako závislý od subjektívneho názoru každej osoby, ktorá si môže zvoliť rod nekorešpondujúci s jej biologickým pohlavím, a teda so spôsobom, akým o nej uvažujú druhí (*transgenderizmus*).

12. Pri neustále sa zväčšujúcom protiklade medzi prírodou a kultúrou návrhy *gender* teórie ústia do *queer* teórií, ktoré chápu identitu ako fluidnú, flexibilnú, akoby „kočovnú“. To

---

¹² FRANTIŠEK: *Amoris laetitia*, 56.

napokon vrcholí v presadzovaní úplného oslobodenia jednotlivca od akejkolvek apriórnej definície *pohlavia* a v následnom zrušení všetkých klasifikácií, pretože sa chápu ako veľmi rigidné. Tým sa vytvára priestor pre celú škálu odtieňov rôzneho stupňa a intenzity, tak v oblasti sexuálnej orientácie, ako aj určenia vlastného *gender*.

13. Dualita muž – žena sa navyše chápe ako protirečiaca konceptu „polyamorie“, ľúbostného vzťahu, ktorý zahŕňa viac ako dve osoby. Preto sa tvrdí, že trvanie vzťahu, ako aj jeho záväzná povaha, majú byť flexibilné v závislosti od premenlivého želania dotknutých jedincov. Prírodzene to má následky na úrovni spoločne nesenej zodpovednosti a záväzkov spojených s materstvom a otcovstvom. Celá táto nová škála vzťahov sa stáva „príbuzenstvom“ (*kinships*) založeným na túžbe a citoch, ktoré sú veľmi často poznačené časovou obmedzenosťou, etickou flexibilitou či dokonca – niekedy na základe vzájomnej dohody – zbavené akejkolvek nádeje na dlhšie trvanie. To, čo platí, je absolútna sloboda sebaurčenia každého jedinca a jeho rozhodnutí, podmienených okolnosťami daného citového vzťahu.

14. To viedlo k výzvam na verejné uznanie práva na voľbu vlastného rodu (*gender*) a tiež na uznanie plurality nových typov zväzkov, ktoré sú v priamom protiklade k modelu manželstva medzi mužom a ženou, vykresľovaného ako pozostatok patriarchálnej spoločnosti. Ako ideál sa predkladá to, aby si každý jednotlivec mohol zvoliť svoj vlastný stav a spoločnosť sa má obmedziť iba na to, aby bolo jeho právo garantované, aj prostredníctvom materiálnej podpory, inak by totiž dochádzalo k negatívnej sociálnej diskriminácii menšín. Nárok na tieto práva sa stáva predmetom dnešnej politickej diskusie, pričom bol prijatý do niektorých medzinárodných dokumentov a obsahujú ho aj niektoré národné legislatívy.

Body vzájomnej zhody

15. Ukazuje sa, že na niektorých bodoch v rámci výskumov ohľadom *gender* je možné sa zhodnúť, na prospech vzájomného porozumenia. Napríklad výchovné projekty často obsahujú požiadavku bojovať proti akémukoľvek prejavu nespravodlivej diskriminácie, s čím môžu súhlasiť obe strany. Takéto pedagogické materiály predovšetkým uznávajú zaostávanie a vyskytujúce sa zlyhania v tejto oblasti.¹³ Skutočne nemožno poprieť, že sa počas stáročí vyskytli rôzne formy nespravodlivej podriadenosti, ktoré smutne poznačili dejiny a ktoré sa

---

¹³ Porov. FRANTIŠEK: *Príhovor k účastníkom generálneho zhromaždenia členov Pápežskej akadémie pre život*, 5. októbra 2017.

prejavili aj vnútri Cirkvi. To nieslo so sebou isté *rigidné status quo*, ktoré spomalilo nevyhnutnú postupnú inkulturáciu pravého posolstva, ktorým Ježiš hlásal *rovnakú dôstojnosť muža a ženy*, čo vyvolalo obvinenia z mužského šovinizmu, viac či menej maskovaného náboženskými dôvodmi.

16. Ďalším bodom prípadnej zhody, je výchova detí a mládeže *k rešpektovaniu každej osoby* v jej jedinečnosti a odlišnosti, aby nikto nemohol byť obeťou šikanovania, násilia, nespravodlivých útokov a diskriminácie z dôvodu svojho špecifického stavu (hendikepu, rasy, náboženstva, citovej náklonnosti, atď.). V podstate to zahŕňa výchovu k aktívnemu a zodpovednému občianstvu, ktoré dokáže prijímať všetky legitímne prejavy ľudskej osoby s úctou.

17. Ďalší pozitívny bod v antropologickom chápaní predstavujú *hodnoty ženskosti*, ktoré sa objavujú v úvahách o *gender*. Napríklad ženská „schopnosť prijať druhého“ podporuje realistickejšie a zrelšie chápanie náhodne vzniknutých situácií a rozvíja u ženy „zmysel pre konkrétne a úctu voči nemu, čo je v protiklade k abstraktným teóriám, pre existenciu jednotlivcov i spoločnosti často fatálnym“.¹⁴ To prispieva k obohateniu ľudských vzťahov i duchovných hodnôt, „počnúc každodennými vzťahmi medzi ľuďmi“. Preto je spoločnosť vo veľkej miere dlžníčkou voči ženám, ktoré sa „venujú najrozličnejším *oblastiam výchovno-vzdelávacích aktivít*: v škôlkach, školách, na univerzitách, v zariadeniach sociálnej starostlivosti, vo farnostiach, v rámci združení a hnutí“¹⁵.

18. Žena má jedinečný zmysel pre realitu: dokáže odolávať nepriateľstvu, robiť „život možným aj v extrémnych situáciách“ a húževnato si uchovávať „nádej na budúcnosť“.¹⁶ Nie je to náhoda, že všade tam, kde je potreba výchovnej práce, „možno postrehnúť nesmiernu ochotu žien venovať všetky svoje sily ľudským vzťahom, zvlášť pokiaľ ide o tých najslabších a najbezbrannejších. V tejto práci realizujú ženy istú formu citového, kultúrneho a duchovného materstva, ktoré má pre svoj vplyv na rozvoj osoby a budúcnosť spoločnosti nevyčísľiteľnú hodnotu. Akoby sme mohli nespomenúť svedectvo toľkých katolíckych žien a ženských rehoľných spoločenstiev, ktoré na rôznych kontinentoch prijali za svoju prvoradú službu vzdelávanie a výchovu dievčat a chlapcov? Ako nehľadiet s vďačnosťou na všetky

---

¹⁴ KONGREGÁCIA PRE NÁUKU VIERY: *List biskupom Katolíckej cirkvi o spolupráci muža a ženy v Cirkvi a vo svete*, 31. mája 2004, 13.

¹⁵ JÁN PAVOL II.: *List ženám*, 29. júna 1995, 9.

¹⁶ KONGREGÁCIA PRE NÁUKU VIERY: *List biskupom Katolíckej cirkvi o spolupráci muža a ženy v Cirkvi a vo svete*, 13.

ženy, ktoré pracovali a naďalej budú pracovať v zdravotníctve – nielen v rámci dobre organizovaných medicínskych zariadení, ale často aj vo veľmi neistých podmienkach v tých najchudobnejších oblastiach sveta – vydávajú tak svedectvo o obetavosti, ktorá nezriedka hraničí s mučenictvom!¹⁷

Kritika

19. Predsa však situácie reálneho života prinášajú istú opodstatnenú *kritiku gender teórií*. Zvlášť tie najradikálnejšie z nich hovoria o postupnom procese denaturalizácie, teda vzd'alovania sa od *prírody*, až do stavu, keď bude emotívnemu subjektu umožnená absolútne slobodná voľba rodu. V takomto chápaní podlieha pohlavná identita, ako aj rodina rovnakej „tekutosti“, aká postihuje aj iné aspekty postmodernej kultúry. Pritom sa to často zakladá len na nesprávne pochopenej slobode citov a vôle, a nie na pravde bytia; na momentálnej túžbe podnietenej citmi a na individuálnej vôli.

20. Základné predpoklady týchto teórií možno spätne nájsť v *antropologickom dualizme*: v oddeľovaní tela (redukovaného do stavu inertnej matérie) od ľudskej vôle, ktorá sa stáva absolútnou a môže manipulovať telom, ako sa jej páči. Táto kombinácia fyzikalizmu a voluntarizmu vytvára priestor pre relativizmus, kde všetko, čo existuje je rovnako hodnotné a zároveň nerozlíšené, bez akéhokoľvek poriadku alebo cieľa. Všetky tieto teórie, od tých najumiernenejších až po tie najradikálnejšie, zastávajú názor, že rod (*gender*) je napokon oveľa dôležitejší ako pohlavie (*sex*). To predovšetkým vyvoláva v relativistickej perspektíve kultúrnu a ideologickú revolúciu a následne právnu revolúciu, pretože na základe uvedených postojov existujú špecifické individuálne a spoločenské práva.

21. Pri ich obrane sa rôzne identity v skutočnosti často predstavujú ako navzájom úplne *rovnocenné*, čím sa však *de facto* popiera ich dôležitosť. To má osobitný význam, pokiaľ ide o pohlavnú odlišnosť. Pod všeobecným konceptom nediskriminácie sa totiž často skrýva ideológia, ktorá popiera prirodzený rozdiel a reciprocitu medzi mužom a ženou. „Namiesto toho, aby sa bojovalo proti nesprávnym interpretáciám pohlavnej odlišnosti, ktoré chcú znehodnotiť jej základný význam pre ľudskú dôstojnosť, chcú tieto návrhy rozdiel jednoducho odstrániť tým, že predkladajú procedúry a praktiky, ktoré ju robia pre rozvoj ľudskej osoby a pre ľudské vzťahy nepodstatnou. Avšak utópia ‚neutrality‘ rodu po istom čase

---

¹⁷ JÁN PAVOL II.: *List ženám*, 9.

zničí jednak ľudskú dôstojnosť pohlavne rozlíšenej osoby, ako aj osobný charakter odovzdávania života plodením“,¹⁸ Takto sa vyprázdni antropologický základ rodiny.

22. Touto ideológiou sa inšpirujú výchovné programy a legislatívne trendy, ktoré podporujú myšlienky osobnej identity a citovej intimity radikálne odpojenej od reálneho *biologického rozdielu* medzi mužom a ženou. Ľudská identita je ponechaná na individuálnu voľbu, ktorá sa môže meniť v čase. Tieto názory sú prejavom v dnešnej kultúre rozšíreného spôsobu myslenia a konania, ktoré zamieňa „skutočnú slobodu s myšlienkou, že každý môže súdiť, ako sa mu zachce, akoby popri jednotlivcoch neexistovali pravdy, hodnoty a princípy, podľa ktorých sa orientujeme; akoby všetko bolo rovnaké a všetko muselo byť dovolené“.¹⁹

23. Keď chcel Druhý vatikánsky koncil vyjadriť pohľad Cirkvi na ľudskú osobu, vyhlásil, že „človek, jeden z tela a z duše, svojou telesnou stránkou zahŕňa v sebe prvky hmotného sveta, takže prostredníctvom neho dosahujú svoj vrchol a pozdvihujú hlas na slobodnú oslavu Stvoriteľa“.²⁰ Človek sa teda vďaka svojej dôstojnosti „nemýli, keď uznáva svoju nadradenosť nad fyzickým svetom a nepokladá sa iba za súčasť prírody alebo za anonymnú zložku ľudského spoločenstva“.²¹ Preto „výraz ‚poriadok prírody‘ nemožno zamieňať ani stotožňovať s výrazom ‚prírodný poriadok‘, aj ten napokon označuje poriadok prírody, ale iba natoľko, nakoľko je prístupný prírodovedeckým empiricko-opisným metódam, nie však ako svojský poriadok jestvovania so zreteľným vzťahom k prvej príčine, k Bohu Stvoriteľovi“²²

UVAŽOVAŤ

Racionálne argumenty

24. S ohľadom na historický vývoj, ako aj na to, že sme v *gender* teórii identifikovali isté body, s ktorými možno súhlasiť, ale tiež vzhľadom na vznesenú kritiku môžeme teraz prejsť k ďalším úvahám na túto tému vo svetle rozumu. Existujú totiž rozumové argumenty, ktoré podporujú *centrálnosť tela* ako integrujúceho prvku osobnej identity a rodinných vzťahov.

---

¹⁸ FRANTIŠEK: *Príhovor k účastníkom generálneho zhromaždenia členov Pápežskej akadémie pre život*, č. 3.

¹⁹ FRANTIŠEK: *Amoris laetitia*, 34.

²⁰ DRUHÝ Vatikánsky koncil: *Gaudium et spes*, 14.

²¹ Tamže

²² WOJTYŁA, K.: *Láska a zodpovednosť*. Náboženský, psychologický a etický pohľad na lásku a sexualitu. Bratislava : Metodicko-pedagogické centrum, 2003, s. 47.

Telo predstavuje subjektívnosť, ktorá komunikuje identitu bytia.²³ Vo svetle tejto skutočnosti chápeme poznatky biologických a medicínskych vied, podľa ktorých je „pohlavný dimorfizmus“ (teda pohlavný rozdiel medzi mužmi a ženami) vedecky dokázaný v takých oblastiach, ako je napríklad genetika, endokrinológia či neurológia. Z genetického hľadiska sú bunky muža (obsahujúce chromozómy XY) už od počatia odlišné od ženských buniek (s chromozómami XX). Teda v prípade, keď pohlavie jedinca nie je jasne určené, zasahuje terapeuticky medicína. V týchto špecifických situáciách to teda nie sú rodičia, a už vôbec nie spoločnosť, kto môže ľubovoľne rozhodnúť, ale je to *lekárska veda*, ktorá môže čisto s terapeutickým cieľom zasiahnuť, čo najmenej invazívnym spôsobom, na základe objektívnych parametrov a s cieľom nastoliť konštitutívnu identitu danej osoby.

25. Procesu *rozlíšenia sexuálnej identity* bráni umelo skonštruovaný „neutrálny“ alebo „tretí“ rod, čo má za následok zahmlievanie faktu, že pohlavnosť je štruktúrnym determinantom mužskej a ženskej identity. Pokus prekonať konštitutívny pohlavný rozdiel medzi mužom a ženou vedie v prípade obojpohlavnosti alebo transrodovosti (*transgender*) k nejednoznačnosti toho, čo je mužské a čo ženské, pritom však paradoxne tieto koncepty predpokladajú tú pohlavnú odlišnosť, ktorú chcú poprieť či prekonať. Toto oscilovanie medzi mužským a ženským sa napokon stáva len „provokačnou“ pózou proti tzv. „tradičným schémam“, ktorá neberie ohľad na utrpenie tých, čo musia žiť v tomto pohlavne neurčitom stave. Podobné teórie majú za cieľ odstrániť pojem „prirodzenosti“ (teda všetkého, čo sme dostali ako pôvodný základ nášho bytia a konania vo svete), pokým táto sa zároveň implicitne predpokladá.

26. Aj filozofická analýza ukazuje, že mužsko-ženská *pohlavná odlišnosť* je pre ľudskú identitu konštitutívna. Grécki a rímski myslitelia chápu *esenciu* ako aspekt bytia, ktorý v jednote *ľudskej osoby* transcenduje, spája a harmonizuje rozdiel medzi ženským a mužským. V hermeneuticko-fenomenologickej tradícii sa tak pohlavná odlišnosť, ako aj komplementárnosť interpretujú pomocou symbolického a metaforického kľúča. Pohlavná odlišnosť vo vzťahu sa chápe ako konštitutívna pre osobnú identitu tak v horizontálnej (diáda: muž – žena), ako aj vo vertikálnej rovine (triáda: muž – žena – Boh). To platí aj v rámci interpersonálneho vzťahu muž – žena (ja/ty), a tiež v rámci rodinných vzťahov (ty/ja/my).

---

²³ Porov. JÁN PAVOL II.: encyklika *Veritatis splendor*, 6. augusta 1993, 48.

27. *Formovanie osobnej identity* sa zakladá na princípe inakosti, pretože práve v bezprostrednej konfrontácii s „ty“, ktoré *nie je mnou*, môžem spoznať esenciu môjho „ja“. Odlišnosť je v skutočnosti podmienkou *každého poznania*, vrátane poznania vlastnej identity. Porovnávanie s matkou a otcom v rodine umožňuje dieťaťu vytvoriť si vlastnú pohlavnú identitu a odlišnosť. Psychoanalytické teórie hovoria o *tripolárnej hodnote* vzťahu rodičia – dieťa, tvrdiac, že pohlavná identita sa môže naplno prejaviť iba vo svetle synergetickej konfrontácie s pohlavným rozlíšením.

28. Fyziologická *komplementárnosť*, založená na pohlavnej odlišnosti, zaisťuje nevyhnutné podmienky pre prokreáciu. Avšak reprodukčné technológie môžu jednému z dvojice osôb rovnakého pohlavia umožniť priviesť na svet potomstvo, s využitím oplodnenia „in vitro“ a surogátneho materstva. Používanie technológií však nie je ekvivalentné s prirodzeným počatím, pretože zahŕňa manipuláciu s ľudskými embryami, roztrieštenie rodičovstva, inštrumentalizáciu a/alebo obchodovanie s ľudským telom, ako aj redukciu dieťaťa na objekt vedeckých technológií.²⁴

29. Keďže táto téma sa týka aj výchovno-vzdelávacej oblasti, je jasné, že práve výchova zo samotnej svojej povahy môže pomôcť položiť základy pre pokojný dialóg a umožniť plodné stretnutie osôb a ideí. Okrem toho sa zdá, že nie je nepodstatná ani perspektíva rozšírenia rozumu o *rozmer transcendentna*. Ak nemá byť dialóg medzi vierou a rozumom „zredukovaný len na sterilné intelektuálne cvičenie, musí vychádzať z aktuálnej konkrétnej situácie človeka a o nej rozvíjať reflexiu, ktorá čerpá z ontologicko-metafyzickej pravdy“.²⁵ V tejto perspektíve sa uskutočňuje aj evanjelizačné poslanie Cirkvi týkajúce sa muža a ženy.

NAVRHOVAŤ

Kresťanská antropológia

30. Cirkev – matka a učiteľka – nielen počúva, ale pevne zakorenená vo svojom pôvodnom poslaní a zároveň otvorená voči prínosu ľudského myslenia sa dáva do služby ľudskému spoločenstvu, ktorému ponúka istý spôsob života. Je pochopiteľné, že bez jasnej a presvedčivej antropológie, ktorá poskytne zmysluplný základ sexualite a afektivite, nie je

²⁴ Porov. KONGREGÁCIA PRE NÁUKU VIERY: inštrukcia o rešpektovaní začínajúceho sa ľudského života a o dôstojnosti plodenia *Donum vitae*, 22. februára 1987, 4.

²⁵ BENEDIKT XVI.: *Príhovor k účastníkom VI. európskeho sympózia univerzitných učiteľov*, Rím, 7. júna 2008.

možné vypracovať výchovné programy, ktoré budú v súlade s prirodzenosťou ľudskej osoby (s cieľom priviesť ju k plnému uskutočneniu jej sexuálnej identity v kontexte povolania k seba-darovaniu). Prvý krok tohto antropologického vyjasnenia spočíva v uznaní, že „aj človek má prirodzenosť, ktorú treba rešpektovať a ktorou nemožno manipulovať, ako sa nám páči“.²⁶ To je oporný bod ekológie človeka, ktorá zahŕňa „uznanie osobitnej dôstojnosti človeka“ a nevyhnutný vzťah ľudského života „s morálnym zákonom vpísaným do jeho vlastnej prirodzenosti“.²⁷

31. Kresťanská antropológia má svoje korene v rozprávaní o pôvode človeka, ktoré nachádzame v *Knihe Genezis*, kde sa píše, že „stvoril Boh človeka na svoj obraz, [...] muža a ženu ich stvoril“ (Gn 1, 27). Tieto slová obsahujú nielen podstatu stvorenia, ale aj esenciu životodarného vzťahu medzi mužom a ženou, ktorý ich uvádza do dôvernej jednoty s Bohom. *Ja a iný ako ja* sa navzájom dopĺňajú vzhlľadom na svoju špecifickú identitu, pričom sa stretávajú v tom, čo tvorí dynamiku reciprocity, ktorá pochádza od Stvoriteľa a ktorú podporuje.

32. Slová Biblie odhaľujú múdry plán Stvoriteľa, ktorý „dal človeku telo, jeho mužskosť a ženskosť, za úlohu. V mužskosti a ženskosti mu dal v istom zmysle za úlohu jeho ľudskosť, osobnú dôstojnosť a priezračné znamenie interpersonálneho ‚spoločenstva‘, v ktorom človek uskutočňuje sám seba prostredníctvom autentického seba-darovania.“²⁸ Preto je možné *ľudskú prirodzenosť* pochopiť na základe *jednoty duše a tela* – prekonajúc akýkoľvek fyzikalizmus alebo naturalizmus – totiž „v jednote jeho tak duchovných, ako aj biologických sklonov i iných špecifických zvláštností nevyhnutných na dosiahnutie konečného cieľa“.²⁹

33. V tomto „jednotnom celku“³⁰ sa spája vertikálny rozmer ľudského spoločenstva s Bohom a horizontálny rozmer interpersonálneho spoločenstva, ku ktorému sú muž a žena povolaní.³¹ Osobná identita skutočne dozrieva vtedy, keď sa človek otvára druhým, práve preto, že „v

²⁶ BENEDIKT XVI.: *Príhovor v berlínskom Reichstagu* 22. septembra 2011.

²⁷ FRANTIŠEK: encyklika o starostlivosti o náš spoločný domov *Laudato si'*, 24. mája 2015, 154–155.

²⁸ JÁN PAVOL II.: „Pedagogika tela, morálny poriadok, citové prejavy“, *Generálna audiencia* 8. apríla 1981, *Insegnamenti*, IV/1 (1981), s. 904.

²⁹ JÁN PAVOL II.: *Veritatis splendor*, 50.

³⁰ Porov. JÁN PAVOL II.: *Veritatis splendor*, 50.

³¹ „Muž a žena sú dva spôsoby, ako má človek realizovať určenú účasť na Božom bytí: sú stvorení na ‚Boží obraz a podobu‘ a toto povolanie uskutočňujú plne nielen ako jednotlivé osoby, ale aj ako dvojica, ako spoločenstvo lásky. Orientovaní na spojenie a plodnosť, muž a žena ako manželia, majú účasť na stvoriteľskej láske Boha, prežívajúc spoločenstvo s ním prostredníctvom druhého“, *O ľudskej láske. Výchovné smernice – náčrt sexuálnej výchovy*, 26. Porov. tiež KONGREGÁCIA PRE KATOLÍCKU VÝCHOVU: *Výchovávať – náčrt medzikultúrnemu dialógu v katolíckej škole. Žiť spoločne pre civilizáciu lásky (Educare al dialogo interculturale nella scuola cattolica. Vivere insieme per una civiltà dell'amore)*, 28. októbra 2013, 35–36.

usporiadaní vlastného spôsobu bytia, mužského alebo ženského, sa nestretávajú len biologické alebo genetické faktory, ale aj mnohé prvky vzťahujúce sa na temperament, rodinný príbeh, kultúru, prežité skúsenosti, prijatú výchovu, vplyv priateľov, príbuzných, obdivované osoby a mnohé ďalšie konkrétne okolnosti, ktoré si vyžadujú úsilie adaptácie³². Vskutku „je pre ľudskú osobu podstatnou skutočnosťou, že sa stáva sama sebou iba od iného ‚ja‘, stáva sa sama sebou iba od ‚ty‘ a od ‚vy‘. Utvára sa skrze dialóg, prostredníctvom synchronného a diachrónneho spoločenstva. Iba stretnutie s ‚ty‘ a s ‚nami‘ otvára ‚ja‘ sebe samému“³³.

34. Je nevyhnutné znovu zdôrazniť metafyzický koreň pohlavnej odlišnosti: muž a žena sú totiž dve modalities, v ktorých sa vyjadruje a realizuje ontologická realita ľudskej osoby. To je antropologická odpoveď na snahy poprieť dualitu muž – žena, z ktorej vzniká rodina. Popieranie tejto duality nielenže chce vymazať koncept ľudskej osoby ako stvorenia, ale vytvára ideu človeka ako abstraktnej bytosti, „ktorá si sama slobodne vyberá, akú prirodzenosť chce mať. Spochybňujú sa muž a žena v stave, v akom boli stvorení ako komplementárne verzie ľudskej osoby. Ak však neexistuje dualita muž a žena, daná pri stvorení, potom neexistuje ani rodina, ako pri stvorení ustanovená realita. No v tom prípade aj potomstvo stratilo miesto, ktoré mu doteraz patrilo, a osobitnú dôstojnosť, ktorá mu prináleží.“³⁴

35. Sexuálna a citová výchova v tejto perspektíve znamená, že vo výchovnom procese sa bude každá osoba vytrvalo a dôsledne učiť, „aký je význam tela“³⁵ v kontexte celej pôvodnej pravdy o mužskosti a ženskosti; znamená „naučiť sa prijať vlastné telo, starať sa oň a rešpektovať jeho význam [...] Vážiť si vlastné telo v jeho ženskosti alebo mužskosti je potrebné na uznanie seba samých pri stretnutí s druhými, ktorí sa líšia [...] a navzájom sa obohacovať.“³⁶ Vo svetle *plne ľudskej a integrálnej ekológie* muž a žena budú uznávať význam sexuality a pohlavnosti v rámci vnútornej, vzťahovej a komunikatívnej zameranosti, ktorá formuje ich telesnosť a odkazuje ich navzájom jedného na druhého.

Rodina

---

³² FRANTIŠEK: *Amoris laetitia*, 286.

³³ BENEDIKT XVI.: *Príhovor ku generálnemu zhromaždeniu Talianskej biskupskej konferencie*, 27. máj 2010.

³⁴ BENEDIKT XVI.: *Príhovor k rímskej kúrii*, 21. decembra 2012.

³⁵ FRANTIŠEK: *Amoris laetitia*, 151.

³⁶ FRANTIŠEK: *Laudato si'*, 155.

36. Rodina je prirodzeným miestom, kde táto vzťahová reciprocita a spoločenstvo medzi mužom a ženou nachádza svoje plné uskutočnenie. V nej muž a žena, na základe slobodného a vedomého rozhodnutia spojení *vo zväzku manželskej lásky*, uskutočňujú „úplnosť, v ktorej majú miesto všetky zložky [ľudskej] osoby: požiadavky tela a pudu, sily zmyslov a citov, túžby ducha a vôle“³⁷. Rodina je „antropologický a následne aj sociálny a kultúrny fakt. Na druhej strane „posudzovať ju len pomocou ideologických konceptov, ktoré sú presvedčivé iba v istom okamihu dejín, a potom padnú“³⁸ značí zradiť jej hodnotu. Rodina, ako prirodzená bunka spoločnosti, v ktorej sa naplno uskutočňuje reciprocita a komplementárnosť muža a ženy, predchádza aj samotné spoločensko-politické usporiadanie štátu, ktorého slobodná zákonodarná aktivita to musí brať na vedomie a poskytnúť jej náležité uznanie.

37. Rozum nám hovorí, že zo samotnej prirodzenosti rodiny pochádzajú dve základné práva, ktoré treba vždy garantovať a chrániť. Prvé je právo rodiny byť uznávaná ako prvotný priestor na výchovu detí. Toto „prednostné právo“ sa potom konkrétne premieta do „vážnej povinnosti“³⁹ rodičov byť zodpovední za „úplnú osobnú a spoločenskú výchovu detí“⁴⁰, vrátane ich sexuálnej a citovej výchovy, „v rámci výchovy k láske, k vzájomnému darovaniu“⁴¹. Ide o *výchovné právo i povinnosť*, ktoré „sa považuje za základné, pretože súvisí s odovzdávaním ľudského života; je prirodzené a prvotné, pretože vzhľadom na inú výchovnú činnosť je jediné, čo stojí na vzťahu lásky medzi rodičmi a deťmi; je nenahraditeľné a neodňateľné, a preto nemožno ním poveriť plne iných, ani iní si naň nemôžu robiť nárok“⁴².

38. Ďalšie, no rovnako dôležité právo, je právo dieťaťa „vyrastať v rodine, s otcom a mamou, ktorí sú schopní vytvoriť vhodné prostredie pre jeho rozvoj a citové dozrievanie“ a „postupne rásť a dozrievať v správnom vzťahu, aký predstavuje mužskosť otca a ženskosť matky, a tak sa pripravovať na citovú zrelosť“⁴³. A práve v rámci samotnej *rodinnej bunky* môže byť dieťa vychovávané a spoznať hodnotu a krásu odlišnosti dvoch pohlaví, zároveň s ich reciprocitou na biologickej, funkčnej, psychologicknej a spoločenskej úrovni. „Vzhľadom na kultúru, ktorá ľudskú sexualitu z väčšej časti ‚vulgarizuje‘ [...] musí sa výchovná služba rodičov pevne

³⁷ *Katechizmus Katolíckej cirkvi*, 1643.

³⁸ FRANTIŠEK: *Príhovor k účastníkom medzinárodného kolokvia o komplementarite medzi mužom a ženou, organizovanom Kongregáciou pre náuku viery*, 17. novembra 2014, 3.

³⁹ *Kódex kánonického práva*, kán. 1136; porov. *Kódex kánonov východných cirkví*, kán. 627.

⁴⁰ DRUHÝ Vatikánsky koncil: deklarácia o kresťanskej výchove *Gravissimum educationis*, 3.

⁴¹ FRANTIŠEK: *Amoris laetitia*, 280.

⁴² JÁN PAVOL II.: *Familiaris consortio*, 36.

⁴³ FRANTIŠEK: *Príhovor k delegácii Medzinárodného katolíckeho úradu pre deti (BICE)*, 11. apríla 2014.

opierať o skutočne plnú osobnú sexuálnu kultúru. Sexualita je bohatstvom celej osobnosti – tela, citu i duše – a prejavuje svoj vnútorný význam tým, že vedie človeka k darovaniu sa v láske.⁴⁴ Tieto práva sú prirodzene sprevádzané všetkými ostatnými základnými ľudskými právami, osobitne právom na slobodu myslenia, svedomia a náboženstva. Kdekoľvek sa tieto postoje zachovávajú spoločne, môžu tí, čo sú zapojení do výchovy nájsť priestor na spoluprácu, osožnú pre všetkých.

Škola

39. Primárnu výchovnú činnosť rodiny dopĺňa škola, ktorá tu zohráva pomocnú úlohu. Posilnená svojim evanjeliovým základom sa „katolícka škola predstavuje ako *škola pre osobu a škola osoby*. Osoba každého jedného v jej materiálnych a duchovných potrebách stojí v centre Ježišovej učiteľskej činnosti: to znamená, že cieľom katolíckej školy je podporovať ľudskú osobu“. Táto výpoveď pripomína – zatiaľ čo objasňuje živý vzťah človeka ku Kristovi – že v jeho osobe sa nachádza plná pravda o človeku. Preto keď sa katolícka škola usiluje podporovať človeka v jeho celistvosti, koná v poslušnosti voči starostlivosti Cirkvi a vo vedomí, že všetky ľudské hodnoty nachádzajú svoje plné uskutočnenie a následne svoju jednotu v Kristovi. Toto vedomie vyjadruje centrálnu postavu osoby vo výchovnom pláne katolíckej školy⁴⁵.

40. Katolícka škola sa musí stať výchovnou komunitou, v ktorej osoba môže vyjadriť sama seba a ľudsky rásť v procese dialogického vzťahu, pričom interaguje konštruktívnym spôsobom, uplatňuje toleranciu, chápe rôzne uhly pohľadu a vytvára dôveru v skutočne harmonickej atmosfére. Takáto škola predstavuje pravé „*výchovné spoločenstvo*, priestor spolužitia v rozdielnosti. Škola – komunita je miestom stretnutia, podporuje spoluúčasť, vedie dialóg s rodinou, ktorá je prvým spoločenstvom, do ktorého patria jej žiaci, pričom rešpektuje jeho kultúru a načúva potrebám, s ktorými sa stretá a očakávaniam, ktoré sa na ňu kladú.“⁴⁶ Tak sú chlapci a dievčatá sprevádzaní spoločenstvom, ktoré „vedie žiakov, aby prekonávali individualizmus a vo svetle viery objavili, že sú povolani zodpovedne prežívať osobitné povolanie k spolupatričnosti s ostatnými ľuďmi“⁴⁷.

---

⁴⁴ JÁN PAVOL II.: *Familiaris consortio*, 37.

⁴⁵ KONGREGÁCIA PRE KATOLÍCKU VÝCHOVU: *Katolícka škola na prahu tretieho tisícročia*, 28. decembra 1997, 9. Dostupné online na https://www.dcza.sk/application_data/bu/uploads/Data/katskola3tis.pdf

⁴⁶ KONGREGÁCIA PRE KATOLÍCKU VÝCHOVU: *Vychovávať k medzikultúrnemu dialógu v katolíckej škole*, 58.

⁴⁷ KONGREGÁCIA PRE KATOLÍCKU VÝCHOVU: *Katolícka škola*, 19. marca 1977, 45. Dostupné online na https://www.gymmisika.sk/wp-content/uploads/2005/09/katolicka_skola_1977.pdf

41. Aj kresťanskí vychovávateľia, ktorí žijú svoje povolanie v nekatolíckej škole, dosvedčujú pravdu o ľudskej osobe, slúžia jej a podporujú ju. Totiž „všestranný rozvoj človeka ako cieľ výchovy zahŕňa: rozvoj všetkých schopností vychovávaného, prípravu na jeho profesijný život, etické a spoločenské formovanie, otvorenosť voči transcendentnu, náboženskú výchovu“⁴⁸. K dosiahnutiu týchto cieľov prispieva *osobné svedectvo* vychovávateľov spojené s profesionalitou.

42. *Citová výchova* si vyžaduje primeraný a rozvážny jazyk. V prvom rade musí brať ohľad na to, že deti a mládež ešte nedosiahli plnú zrelosť a chystajú sa so záujmom objavovať život. Preto je nevyhnutné pomáhať im rozvíjať „kritický úsudok vzhľadom na inváziu ponúk, na pornografiu bez kontroly a neúnosný prebytok stimulov, ktoré môžu sexualitu zmrzačiť“⁴⁹. Vzhľadom na množstvo nejasných a dvojznačných informácií – ktorých cieľom je vytvoriť citovú dezorientáciu a zabrániť psychologicko-vzťahovému dozrievaniu – „je potrebné pomôcť im rozpoznať a vyhľadávať pozitívne vplyvy a zároveň zachovať odstup od všetkého, čo deformuje ich schopnosť milovať“⁵⁰.

Spoločnosť

43. Vo výchovnom procese nemôže chýbať celkový pohľad na súčasnú spoločnosť. *Zmena interpersonálnych a spoločenských vzťahov* „sa často diala pod ‚zástavou slobody‘, no v skutočnosti viedla k duchovnej a materiálnej devastácii mnohých ľudí, zvlášť tých najzraniteľnejších. Je čoraz zrejmejšie, že úpadok kultúry manželstva je spojený s nárastom chudoby a s mnohými ďalšími sociálnymi problémami, ktoré oveľa viac postihujú ženy, deti a starých ľudí. A sú to vždy tieto skupiny, čo najviac trpia spomínanou krízou“⁵¹.

44. Z tohto dôvodu nemožno ponechať rodinu pri plnení výchovnej úlohy osamotenú. Cirkev zo svojej strany naďalej poskytuje rodinám a mladým pomoc v rámci otvorených a pohostinných spoločenstiev. Zvlášť školy a miestne komunity sú povolané plniť toto dôležité poslanie, pričom úlohu rodičov nenahrádzajú, ale ju dopĺňajú.⁵² Naliehavá potreba

---

⁴⁸ KONGREGÁCIA PRE KATOLÍCKU VÝCHOVU: *Katolícky laik ako svedok viery v škole*, 15. októbra 1982, 17. Dostupné online na

http://www.kpkc.sk/sites/default/files/dokumenty/pdf/katolícky_laik_ako_svedok_viery.pdf

⁴⁹ FRANTIŠEK: *Amoris laetitia*, 281.

⁵⁰ FRANTIŠEK: *Amoris laetitia*, 281.

⁵¹ FRANTIŠEK: *Príhovor k účastníkom medzinárodného kolokvia o komplementarite medzi mužom a ženou, organizovanom Kongregáciou pre náuku viery*, 17. novembra 2014, 2.

⁵² Porov. FRANTIŠEK: *Amoris laetitia*, 84.

čeliť tejto výchovnej výzve môže dnes predstavovať silný impulz na obnovu *výchovného spojenectva medzi rodinou, školou a spoločnosťou*.

45. Je všeobecne známe, že toto výchovné spojenectvo sa dostalo do krízy. Preto je naliehavo potrebné podporiť nové, no nielen byrokratické spojenie, ktoré by v spoločnom projekte mohlo ponúknuť „pozitívnu a rozvážnu sexuálnu výchovu“⁵³ a zosúladiť primárnu zodpovednosť rodičov s prácou učiteľov. Treba vytvoriť podmienky pre konštruktívne stretnutie rôznych zaangažovaných subjektov a nastoliť ovzdušie transparentnosti, v ktorom môžu všetky strany navzájom komunikovať a byť neustále informované o tom, čo sa deje, aby sa maximálne uľahčilo zapojenie každého a vyhlo neužitočným napätiam, ktoré vznikajú v dôsledku nedorozumení zapríčinených nedostatočnou jasnosťou, informovanosťou alebo kompetenciou.

46. V rámci tohto spojenectva sa musí všetka pedagogická činnosť riadiť *princípom subsidiarity*. Pretože „každý iný účastník vo výchovnom procese môže konať iba v mene rodičov, s ich súhlasom, ba do určitej miery len na základe ich poverenia“.⁵⁴ Ak postupujú rodina, škola a spoločnosť spoločne, môžu vytvoriť programy citovej a sexuálnej výchovy, ktoré budú zamerané na úctu voči telu toho druhého a zároveň budú rešpektovať stupeň sexuálnej a citovej zrelosti, berúc do úvahy fyziologické a psychologické špecifiká, ako aj fázy rastu a neurokognitívneho dozrievania dievčat a chlapcov, takže ich budú sprevádzať pri ich raste zdravým a zodpovedným spôsobom.

Formácia vychovávateľov

47. Všetci vychovávatelia sú povolání, aby s veľkou zodpovednosťou pracovali na efektívnom uskutočnení pedagogického projektu, do ktorého sú zapojení. Ak sú to zrelé a vyvážené osobnosti, ktoré sú kvalitne pripravené, môžu mať na vychovávané osoby silný pozitívny vplyv.⁵⁵ Preto je dôležité, aby ich vlastná formácia zahŕňala okrem profesionálneho rozmeru aj rozmer kultúrny a duchovný. *Výchova ľudskej osoby*, zvlášť vo veku, keď sa vyvíja, si vyžaduje osobitnú starostlivosť a neustálu aktualizáciu. Nejde len o jednoduché opakovanie disciplinárnych poučiek. Od vychovávateľov sa očakáva, že dokážu „sprevádzať

⁵³ DRUHÝ VATIKÁNSKY KONCIL: *Gravissimum educationis*, 1.

⁵⁴ JÁN PAVOL II.: list rodinám *Gratissimam sane*, 16; porov. Pápežská rada pre rodinu: *Ľudská sexualita: pravda a význam. Výchovné usmernenia v rodine. (Orientamenti educativi in famiglia)*, 8. decembra 1995, 23.

⁵⁵ Porov. KONGREGÁCIA PRE KATOLÍCKU VÝCHOVU: *O ľudskej láske*, 79.

študentov k vysokým a náročným cieľom, zachovať voči nim vysoké nároky, zapájať ich a spájať ich navzájom i so svetom“.⁵⁶

48. Riaditelia, učiteľský zbor a školský personál sú zodpovední za to, aby zaistili vysokú kvalitu výchovnej služby v súlade s kresťanskými princípmi, ktoré sú srdcom ich výchovného zámeru, aby interpretovali súčasné výzvy a s pochopením, objektívne a uvážlivo vydávali každodenné svedectvo.⁵⁷ Je totiž všeobecne známe, že „dnešný človek počúva radšej svedkov než učiteľov, a tých počúva len vtedy, ak sú zároveň svedkami“.⁵⁸ *Autorita vychovávateľa* sa teda buduje ako konkrétna súhra „všeobecnej formácie, spočívajúcej na pozitívnom a konštruktívnom chápaní života a na trvalom úsilí ho realizovať. Táto formácia prekračuje potrebnú odbornú prípravu a zasahuje najintímnejšie stránky osobnosti, vrátane stránky duchovnej a náboženskej“.⁵⁹

49. Kresťanský inšpirovaná formácia vychovávateľov má za cieľ tak osobu samotného učiteľa, ako aj vytvorenie a upevnenie celého *výchovného spoločenstva* prostredníctvom plodnej komunikácie medzi všetkými zainteresovanými, ktorá má jednak didaktickú, jednak emocionálnu stránku. Tak sa vytvorí dynamický vzťah medzi vychovávateľmi, v ktorom je profesionálny rozvoj obohatený o osobný rast, pričom vyučovanie sa uskutočňuje ako humanizačná služba. Preto je nevyhnutné, aby katolícki vyučujúci boli primerane pripravení aj čo sa týka *gender* teórie a jej rôznych aspektov a aby boli za pomoci kvalifikovaných osôb vyvážené a v duchu dialógu informovaní o platných zákonoch a návrhoch, o ktorých sa diskutuje v ich krajine. Univerzitné inštitúcie a výskumné centrá im majú ponúknuť svoju špecifickú pomoc, aby sa zaistila ich aktuálna i dlhodobá formácia.

50. Vo vzťahu k špecifickej úlohe výchovy k ľudskej láske – „sledujúc pokrok psychológie, pedagogiky a didaktiky“⁶⁰ – sa požaduje, aby mal vychovávateľ „*psychologicko-pedagogickú prípravu*, ktorá mu umožňuje pochopiť situácie, čo si vyžadujú osobitnú starostlivosť“.⁶¹

---

⁵⁶ KONGREGÁCIA PRE KATOLÍCKU VÝCHOVU: *Vychovávať dnes a zajtra: nadšenie, ktoré sa obnovuje. (Educare oggi e domani. Una passione che si rinnova)*. Città del Vaticano, 2014, kap. II, 7.

⁵⁷ Porov. KONGREGÁCIA PRE KATOLÍCKU VÝCHOVU: *Vychovávať spoločne v katolíckej škole. Spoločné poslanie zasvätených osôb a veriacich laikov*, 8. septembra 2007, 34 – 37. Dostupné v slovenskom preklade na <https://www.dcza.sk/files/2816-vychovavatspolocnevks>

⁵⁸ PAVOL VI.: apoštolská exhortácia *Evangelii nuntiandi*, 8. decembra 1975, 41.

⁵⁹ KONGREGÁCIA PRE KATOLÍCKU VÝCHOVU: *O ľudskej láske. Výchovné smernice – náčrt sexuálnej výchovy*, 80.

⁶⁰ DRUHÝ Vatikánsky koncil: *Gravissimum educationis*, 1.

⁶¹ KONGREGÁCIA PRE KATOLÍCKU VÝCHOVU: *O ľudskej láske*, 81.

Z toho plynie, že „situáciu treba poznať jasne, lebo použitý spôsob podmieňuje nielen úspech tejto háklivej výchovy, ale aj spoluprácu zodpovedných“.⁶²

51. Mnohé zákony dnes uznávajú nezávislosť a slobodu vyučovania. V tejto oblasti majú školy možnosť spolupracovať s vyššími katolíckymi výchovno-vzdelávacími inštitúciami na hlbšom pochopení rôznych aspektov sexuálnej výchovy, aby vypracovali pomôcky, pedagogické príručky a didaktické manuály založené na „kresťanskom pohľade na človeka“.⁶³ S týmto cieľom pedagógovia a učitelia didaktiky, ako aj odborníci na detskú a mládežnícku literatúru, môžu prispieť k výchovnému procesu a ponúknuť od raného detstva inovatívne a tvorivé nástroje, ktoré poskytnú solídnu a integrálnu výchovu ľudskej osoby – na rozdiel od parciálnych a pokrivených konceptov. V perspektíve obnoveného výchovného spojenectva sa nemožno obmedziť len na výmenu myšlienok a užitočnú výmenu najlepších postupov, ale spolupráca všetkých zodpovedných na miestnej, národnej i medzinárodnej úrovni sa má ponúkať ako kľúčový prostriedok trvalej formácie samotných vychovávateľov.

ZÁVER

52. Možno uzavrieť, že *cesta dialógu*, ktorá zahŕňa počúvanie, uvažovanie a navrhovanie, sa javí ako najúčinnější postup na pozitívnu zmenu situácie vyznačujúcej sa znepokojením a nepochopením, a tiež ako zdroj na rozvoj siete otvorenejších a humánnejších vzťahov. Naopak, ideologický prístup k delikátnym otázkam *gender*, hoci hlása rešpekt voči rôznosti, hrozí tým, že sa o týchto rozdieloch bude uvažovať ako o statických a ostanú izolované a navzájom odtrhnuté.

53. Kresťanská výchovná ponuka, verná svojmu cieľu „prispievať k realizácii človeka rozvíjaním celého jeho bytia, vteleného ducha, prirodzených darov i Božej milosti, ktorou ho Boh obdaril“,⁶⁴ podporuje hlbší dialóg. To si vyžaduje úprimné a ohľaduplné úsilie *priblížiť sa k druhému*, ktoré môže byť prirodzeným liekom proti kultúre „vyraďovania“ a izolácie. Takto sa podporuje „pôvodná dôstojnosť každého muža a ženy, ktorá je nepotlačiteľná a ktorou nemôže disponovať nijaká moc ani ideológia.“⁶⁵

---

⁶² KONGREGÁCIA PRE KATOLÍCKU VÝCHOVU: *O ľudskej láske*, 83.

⁶³ KONGREGÁCIA PRE KATOLÍCKU VÝCHOVU: *O ľudskej láske*, 22.

⁶⁴ KONGREGÁCIA PRE KATOLÍCKU VÝCHOVU: *O ľudskej láske*, 21.

⁶⁵ FRANTIŠEK: *Príhovor k delegácii inštitútu „Dignitatis humanae“*, 7. decembra 2013.

54. Katolícki vychovávateľa a vychovávateľky sú povolani prekonať každý ideologický redukcionizmus či homologizujúci relativizmus a v súlade so svojou identitou, založenou na evanjeliu, *pozitívne transformovať aktuálne výzvy na príležitosti* – cestou počúvania, uvažovania a kresťanskej ponuky – a tiež vydávať svedectvo svojou prítomnosťou a súladom medzi slovami a životom.⁶⁶ Vychovávateľa majú fascinujúce výchovné poslanie „naučiť ich [žiakov] ceste k rozličným vyjadreniam lásky; k vzájomnej starostlivosti; k rešpektujúcej nežnosti; k bohatej, zmysluplnej komunikácii. Toto všetko človeka pripravuje na integrálne a ušľachtilé sebadarovanie, ktoré – po prijatí verejného záväzku – bude vyjadrené v darovaní tiel. Sexuálne spojenie v manželstve sa tak bude javiť ako znak úplného záväzku, obohatený celým predchádzajúcim napredovaním.“⁶⁷

55. Táto kultúra dialógu v žiadnom prípade nie je v protiklade s legitímnou snahou katolíckych škôl zachovať si vlastný pohľad na ľudskú sexualitu, v súlade s rešpektovaním práva rodín nato, aby sa výchova ich detí zakladala na *integrálnej antropológii*, ktorá dokáže zosúladiť fyzický, psychický a spirituálny rozmer identity ľudskej osoby. Demokratický štát nemôže totiž redukovat' výchovnú ponuku na jediný spôsob myslenia, zvlášť v takej delikátnej materii, ktorá sa týka základného pohľadu na ľudskú prirodzenosť a prirodzeného práva rodičov na slobodný výber výchovy, vždy v súlade s ľudskou osobou. Každá školská inštitúcia teda musí mať také organizačné štruktúry a didaktické programy, aby plne zaistila toto právo rodičov a konkrétne ho naplnila. Takto bude kresťanská pedagogika schopná ponúknuť solídnu odpoveď na antropologické prístupy, ktorú charakterizuje fragmentárnosť a dočasnosť.

56. Pri ponuke programov citovej a sexuálnej výchovy musia brať katolícke výchovno-vzdelávacie centrá do úvahy rozdielny vek študentov a tiež zaobchádzať s každou osobou s maximálnym rešpektom. To možno dosiahnuť *cestou sprevádzania*, ktoré je taktné a dôverné, pričom vychádza v ústrety aj tým, ktorí sa nachádzajú v zložitej a bolestnej životnej situácii. Každá škola by teda mala poskytovať otvorené a pokojné prostredie dôvery, osobitne v prípadoch, ktoré si vyžadujú čas a pozorné rozlišovanie. Je dôležité vytvoriť podmienky pre trpezlivé a chápané počúvanie a vyhnúť sa nespravodlivej diskriminácii.

57. Kongregácia pre katolícku výchovu si dobre uvedomuje veľkú starostlivosť a každodennú námahu, ktorú vynakladajú tí, čo pracujú v školách a v rôznych iných formálnych

⁶⁶ Porov. KONGREGÁCIA PRE KATOLÍCKU VÝCHOVU: *Vychovávať k medzikultúrnemu dialógu v katolíckej škole*, záver.

⁶⁷ FRANTIŠEK: *Amoris laetitia*, 283.

i neformálnych pedagogických zariadeniach. Kongregácia ich chce povzbudiť, aby pokračovali v práci na formovaní nových generácií, osobitne tých, ktoré sú postihnuté najrôznejšími formami chudoby a potrebujú lásku svojich vychovávateľov a vychovávateľiek, aby „mladí ľudia neboli iba milovaní, ale aj vedeli, že sú milovaní“ (sv. Ján Bosco). Toto dikastérium vyjadruje tiež veľú vďaku kresťanským učiteľom, či už pôsobiacim v katolíckych alebo štátnych školách, a slovami pápeža Františka ich povzbudzuje „aby žiakov podnecovali k otvorenosti voči druhému ako osobe, tvári, bratovi a sestre, ktorých máme poznať a rešpektovať, s ich vlastnými dejinami, kladmi i záporni, bohatstvom i limitmi. Treba spolupracovať na výchove otvorených mladých ľudí, ktorí sa budú zaujímať o okolitú realitu a budú schopní preukazovať starostlivosť i nežnosť.“⁶⁸

Vatikán 2. februára 2019, na sviatok Obetovania Pána.

Kardinál Giuseppe Versaldi,

prefekt

Angelo Vincenzo Zani,

arcibiskup

---

⁶⁸ FRANTIŠEK: *Príhovor k Talianskemu združeniu katolíckych učiteľov*, 5. januára 2018.